

2. Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 62–69.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.221.51

Єлизавета Сергіївна САГАЙДАК,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Кондратов Дмитро Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ДО ПИТАННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Досліджено питання встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні у зв'язку із запровадженням стосовно таких осіб заходів кримінально-правового характеру, а також з'ясовується питання про визнання юридичної особи у якості суб'єкта злочину.

Ключові слова: *кримінальна відповідальність, юридичні особи, суб'єкт злочину, покарання, заходи кримінально-правового характеру.*

За останні роки в Україні стрімко зросла кількість злочинів, що вчиняються від імені або в інтересах юридичних осіб. У зв'язку з цим деякі науковці стали виділяти новий вид кримінальної активності – злочинність юридичних осіб («злочинність корпорацій» або «корпоративна злочинність»). Треба зауважити на тому, що цей вид злочинності стає реальною загрозою основам національної безпеки України, у тому числі її економічній складовій. Як справедливо зазначає І. І. Митрофанов, злочинність організацій суттєво впливає на показники криміногенності соціуму, зокрема спричиняє або створює умови для розвитку таких небезпечних соціальних явищ, як корупція (корпоративна корупція, тобто незаконна корисливо-мотивована діяльність державних службовців в інтересах організацій), кримінально-протиправні посягання на довкілля, фінансування тероризму й існування організованих форм кримінально-протиправної активності [1, с. 62–66].

Як зазначають В. К. Гришук та О. Ф. Пасека: «Постановка питання про можливість запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб є принциповою, оскільки такий вид відповідальності

хоча й не у межах нашої держави, але на рівні міжнародних відносин уже наявний» [2, с. 8].

На нашу думку, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб, беручи до уваги зарубіжний досвід, суттєво регулює законність діяльності організацій, установ та підприємств, які дуже часто діють поза межами дозволеного. Невипадково у достатній кількості держав не тільки англо-американської (США, Великобританія, Канада), традиційної (КНР), але й континентальної правової системи (Нідерланди, Франція, Данія, Швейцарія, Бельгія, Румунія, Словенія, Молдова та ін.) передбачається можливість кримінально-правового впливу на юридичних осіб.

Багато вчених звертають увагу на істотну шкоду, яка завдається, наприклад, при вчиненні екологічних злочинів, а також на очевидність того, що такі наслідки не можна порівняти за ступенем суспільної небезпечності з адміністративно-караними екологічними правопорушеннями. Відповідно, застосування адміністративно-правових санкцій не може бути в таких випадках достатньо ефективним. Застосування ж цивільно-правових санкцій є лише комплексом заходів майнового характеру. Серед аргументів на користь встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві України відзначається те, що розмір збитків, які наносяться злочинною діяльністю підприємств, установ чи організацій не можливо переоцінити, бо вони, у більшості випадків, носять катастрофічний характер. Відповідно і нашій державі необхідно зробити закономірну спробу посилити контроль за негативними наслідками діяльності юридичних осіб, оскільки, на нашу думку, цивільно-правових та адміністративних санкцій недостатньо [2, с. 214].

Необхідно зазначити, що для національної кримінально-правової науки питання кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новими, їх висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. К. Грищук, В. М. Куц, І. І. Митрофанов, М. І. Панов, О. Ф. Пасека, В. С. Сотниченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс, А. М. Ященко та багато інших.

Особливо обговорюваними питання щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб стали останнім часом, оскільки отримали часткову легалізацію та вирішення в чинному КК України. Так, наша країна приєдналася до низки міжнародних антикорупційних та деяких інших конвенцій, взявши на себе зобов'язання запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб, у зв'язку з чим 23 травня 2013 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для

України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII, який набув чинності з 1 вересня 2014 року [3]. У відповідності з цим законом систему Загальної частини КК України було доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», проте до цього розділу одразу ж були внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 1261-VII від 13 травня 2014 року [4] щодо збільшення переліку злочинів, за вчинення яких можна застосувати засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб. У нормах розділу XIV-1 КК України визначений вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких можуть бути застосовані розглядувані засоби, види засобів кримінально-правового характеру, загальні правила їх застосування та підстави звільнення юридичної особи від застосування таких засобів.

Проте, аналіз змін, внесених до КК України, свідчить про те, що законодавець вводить інститут юридичної особи не як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності. Такий висновок ґрунтується на тому, що відповідно до положень розділу XIV-1 КК України, на сьогоднішній день до юридичних осіб можуть бути застосовані лише заходи кримінально-правового характеру, а не покарання.

Як справедливо зазначає А. М. Ященко, така позиція законодавця цілком виправдана, адже в юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що покарання як таке не може бути застосовано до юридичних осіб, оскільки останні через свою юридичну природу не можуть відчувати органічно притаманної покаранню каральної, репресивної функції. Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи, відтак, не можуть бути суб'єктом кримінальної відповідальності [5, с. 295–296]. З цього приводу також треба погодитися із В. М. Куцом, який зазначає, що необхідно звикати до того, що ці заходи не є кримінальною відповідальністю, тому що не можуть усвідомлюватися суб'єктами, до яких їх застосовують через брак у останніх свідомості, а отже, здатності зрозуміти сенс таких засобів [6, с. 53–55].

Таким чином, дослідження проблеми юридичної особи як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності актуалізується з огляду на те, що законодавець фактично передбачив у розділі XVI-1 Загальної частини КК України заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, однак це не змінило підходів до визнання суб'єктом злочину саме фізичних осіб. Юридичні особи не можуть виступати суб'єктами злочину, оскільки в будь-якому разі рішення

приймає саме людина, наділена свідомістю та волею, що уможливорює вирішення питання про її осудність чи неосудність. Загальновизнаним є той факт, що однією з головних ознак суб'єкта злочину є його осудність. Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Проте, залишається незрозумілим, як юридична особа може усвідомлювати свої дії та керувати ними, оскільки її створення та діяльність здійснюється однією чи декількома фізичними особами, тобто вчиненням саме фізичними особами певних дій [7].

Надаючи роз'яснення положень Закону України від 23 травня 2013 року № 314-VII, Міністерство юстиції України зазначає: «Цілком зрозуміло, що юридична особа сама не наділена правосвідомістю та волею приймати будь-які рішення і вчиняти ті чи інші діяння, тому для реалізації її правомочностей від імені та в інтересах юридичної особи діють відповідні фізичні особи, суб'єктивне ставлення яких до вчинюваних діянь і являє собою вираження волі юридичної особи. У зв'язку з цим законодавцем щодо юридичної особи запроваджено саме заходи кримінально-правового характеру (а не визнання її суб'єктом злочину), що застосовуватимуться судом після встановлення винуватості фізичної особи у вчиненні злочину від імені та в інтересах юридичної особи» [8].

Отже, підводячи підсумки цієї роботи, зауважимо на тому, що визнання юридичної особи у якості суб'єкта, на який може бути спрямований кримінально-правовий вплив, як це сьогодні зроблено законодавцем у нормах розділу XVI-1 Загальної частини КК України, автоматично не перетворює таку особу на суб'єкта злочину. Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи, відтак, не можуть бути а ні суб'єктом злочину, а ні суб'єктом кримінальної відповідальності. На нашу думку, порушене у цій роботі питання потребує подальших ґрунтовних наукових досліджень, зокрема, з урахуванням досвіду іноземних держав.

Список бібліографічних посилань

1. Митрофанов И. И. Организация в уголовно-правовых отношениях. *Legea si Viata*. 2015. № 7/2. С. 62–66.
2. Гришук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: закон України від 23.05.2013 № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 12.04.2017).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: закон України від 13.05.2014 № 1261-VII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18> (дата звернення: 12.04.2017).

5. Ященко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія. Харків: НікаНова, 2014. 388 с.

6. Куц В. М. Від дихотомії «злочин – покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 листоп. 2013 р.): у 2 ч. Львів: Центр прав. ініціатив, 2013. Ч. 1. С. 53–55.

7. Полинко А. Кримінальна відповідальність юридичних осіб // Адвокатська компанія «Маршаллер і партнери»: сайт. URL: <http://www.marshaller.com.ua/stattya-polynko-a-kryminalna-vidpovidalnist-yurydychnyh-osib> (дата звернення: 17.04.2017).

8. Щодо надання роз'яснень положень Закону України від 23 травня 2013 року № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб»: лист М-ва юстиції України від 26.11.2013 № 1169-0-3-13/11 // Головбух: бюджет: сайт. URL: <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8205/8207/462247> (дата звернення: 18.04.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.4

Катерина Русланівна САНЧИЧ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Шульга Андрій Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТА ПЕРЕШКОДЖАННЮ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Розглянуто питання визначення та формування об'єкта перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій. Зроблено висновки про особливості даного елементу складу злочину, що передбачений ст. 170 КК України.